

הפרק על הנביא מוחמד

סיכום מס' 11 – סיבות להצלחותיו של מוחמד, מותו של מוחמד ושאלת הירושה, אבו בכר ומלחמות הרדה

סיבות להצלחותיו של מוחמד¹

1. ע"פ הגישה הדתית מסורתית – כל ניצחונות מוחמד והאסלאם הם בסיוע האל כפי שראינו למשל בקרבות בדר והמצור על אל-מדינה.
2. ע"פ הגישה הביקורתית – יש כמה וכמה סיבות ובכללן:
 - א. נחישות דתית של תומכיו ובמיוחד המהגרים והאנצאר, ובשלב מאוחר יותר, גם אויביו מחמולת אומיה, שסייעו מניסיונם השלטוני לאומה הצומחת של האסלאם.
 - ב. יתרונם המובנה של יושבי הקבע על הבדואים, שסייע למוחמד להעביר יותר ויותר בדואים לשורותיו, בעיקר בשל העדיפות הכלכלית והחקלאית שלו, ויצור כלי הנשק.
 - ג. החיבור המיוחד שעשה מוחמד בין דת למדינה, במסגרת האומה המוסלמית. זוהי מסגרת חזקה שאפשרה חיבור בין שבטים שונים, ואשר לאויביו לא הייתה תשובה לכך.

מותו של מוחמד ושאלת הירושה

קיימת מחלוקת בין השיעים לסונים בנוגע לשאלה האם ואת מי מינה מוחמד ליורשו. ע"פ **השיעים** מוחמד מינה את בן דודו עלי בן אבו טאלב ליורשו במקום שנקרא: "**ע'דיר חם**" שאף הפך לחג שיעי ייחודי. **הסונים** טוענים כי מוחמד לא מינה אף אחד ליורשו ויכולות להיות לכך כמה סיבות:

1. לא היו לו בנים.
2. חשש שאם ימנה יורש עלול לעורר מלחמת אחים, או שהיורש יפגע בו.
3. לא חשב שיש מישהו מתאים לכך.

¹ תולדות האסלאם ומדינות המזרח התיכון בעת החדשה בעריכת פרופ' ליאת קוזמא, רכס 2018, עמודים 36-40.

בפועל לאחר שהנביא מת ממחלה בשנת 632 התחיל מאבק בין תומכיו בנוגע לשאלה מי ראוי להיות יורש – ח'ליף מלשון מח'ליף. המחנות היו:

1. **האנצאר** שהיו תושבי אל-מדינה שהתאסלמו והזמינו את מוחמד לעירם.

2. **המהגרים** שהיו קרובי משפחתו של הנביא (**אהל אל-בית**).

3. **המהגרים שלא היו מקרובי משפחתו**.

4. **חמולת בית אומיה** שרדפה את מוחמד, אך התאסלמה לאחר כיבוש מכה.

לכל אחד מהמחנות היה טיעון משל עצמו. האנצאר טענו כי אילולי היו מסייעים למוחמד האומה המוסלמית לא הייתה קמה. קרובי המשפחה דיברו בזכות קירבת הדם והיותם מראשוני תומכיו של הנביא, והאחרים בזכות קרבתם ותרומתם הגדולה למוחמד. חמולת בית אומיה הציגה את ניסיונה ארוך השנים בהנהגת העיר מכה.

בראש קרובי המשפחה עמד **עלי בן אבו טאלב**. בראש המהגרים האחרים – **אבו בכר ועמר בן אל-ח'טאב**, שהיה מגדולי מצביאו של מוחמד למרות שבתחילה דווקא רדף אותו. בראש האנצאר עמד סעד בן עבאדה – דמות בכירה בשבט חזרג'. בראש חמולת בית אומיה עמדו אבו **סופיאן אבן חרב** ו**עת'מאן בן עפאן**.

בסופו של דבר נבחר אבו בכר להיות הח'ליף הראשון ושלט באסלאם שנתיים עד למותו כתוצאה מהכשת נחש. בשל כך נדחקו האנצאר לקרן זווית ויותר לא נשמע עליהם בהיסטוריה המוסלמית. נראה שהייתה ברית בין **אבו בכר ועמר בן אל-ח'טאב**. עמר תמך מאוד באבו בכר, ולמעשה היה הראשון שנשבע לו אמונים ובכך גרר את שאר המוסלמים. זאת, תמורת הבטחה שימנה אותו ליורשו וכך אכן היה. יודגש כי שניהם היו משבט קורייש אך לא מהחמולה ההאשמית.

אבו בכר ומלחמות הרדה²

האירוע המרכזי הזכור מתקופת אבו בכר הוא התנהלות **מלחמות הרדה** כלומר המלחמות נגד המוסלמים שכפרו באסלאם. "מרתד" הוא המונח למי שהיה מוסלמי ובשלב מסוים חזר בו והפך להיות בן דת אחרת - עובד אלילים, יהודי או נוצרי. במקרה הנוכחי המונח קצת מטעה. רק חלק מהשבטים הבדואים אכן עזבו את האסלאם. מרבית השבטים פשוט הפסיקו לשלם מיסים, משום שחשו שמחויבותם הייתה אישית למוחמד ולא לדת או לממשיכי דרכו. יתרה מכך, חלק מהשבטים, בהם לחם אבו בכר כלל לא התאסלמו, ומכאן שמדובר

² שם, עמודים 39-41, 66-70.

במלחמות התפשטות בדומה למלחמות שהיו בתקופת הנביא מוחמד עצמו. חלק מהמלחמות פרצו ממש לפני מותו של מוחמד ולכן הן נסקרות בפרק זה.

במסגרת מלחמות אלו היו קרבות רבים בכל רחבי חצי האי ערב, ובכלל זאת במקומות רחוקים מאל-מדינה כמו המפרץ הפרסי ותימן. הקרב הידוע ביותר התרחש **בימאמה** הנמצאת במזרח חבל נג'ד. במקום זה התפרסם אדם בשם **מוסילמה** המכונה באסלאם השקרן ("אל-כד'אב") מכיוון שטען שהוא עצמו נביא. הוא בא מאחד השבטים הגדולים ביותר בחצי האי – **בנו חניפה** שהיו נוצרים בתקופת הג'אהליה. הוא יצר דת חדשה שאפשרה אכילת חזיר ושתיית יין, התנגדה לקדושת הכעבה ולצום הרמדאן, ודרשה קיום רק 3 תפילות ביום. דת זאת הייתה קיימת עד המאה ה-17 בחצי האי ערב. בקרב נהרגו אלפי חסידים של מוסילמה, כולל הוא עצמו.

נצחוננו של אבו בכר במלחמות אלו :

1. הציל וחיזק את שליטת האסלאם בכל רחבי חצי האי ערב.
 2. יצר את הבסיס לכיבושי האסלאם מחוץ לחצי האי ערב בתקופת יורשיו.
 3. חיסל סופית את משתפי הפעולה הבדואים שהיו לשתי האימפריות, הפרסית והביזנטית, בחצי האי ערב, ולכן הקל על הפעילות הצבאית העתידית נגדן.
- נצחוננו של אבו בכר נובע מנחישות אמונתם הדתית של חייליו, כמו גם מטעויות בסיסיות של אויביו שלא העריכו נכונה את עוצמתו הצבאית של האסלאם ונחישותו להגיע לכל מקום שבו שהו שבטים מורדים.



סיכום זה נערך בידי המורה גיל חנן מבה"ס הריאלי העברי בחיפה.